

INEMINE

2

KAHUŠKI
SALMO:

Noorõ' hoitva' ja kandva' seto kultuuri edesi. Tõõnõkõrd om viil niimuudu, õt ts'ura' kõnõlõsõ' umavaiõõl seto kiilt pall'õ inäbä ku' tütrigu'. Mullõ paistus, õt ts'ura' häbendelei' nii pall'õ setost olõmist ku' vaehtõpääll tütrigu'

KAEMINE

4

SETO KIIL:

Kuismuudu paprõ pääle panda' setokõisi kõnõlõmist — ajaleht toob lugejate ette valiku variante, ettepanekuid ja arvamusi seto kirjaviisi kohta

ESSEE

7

PINO JÜRI:

Igas Setumaaga seotud plaanis tuleb ette Euroopa ja riigi toetus ja dotatsioonid. Sihuke Uil-Ivvani mõtlemine, et lesiks aga ahju pääl ja käsutaks haugi. Kunagi ju olid setud ennast täis ja püüdsid ise hakkama saada

AOLUGU

8

LINA:

Linna omma' seto' kasvatanu' läbi ao. Seto hümnih laulõtas: „Siski esä-esä kombõ' joudsõ hoita' alalõ, uma keele, valgõ' rõiva', uma hüäsüäme». Valõ rõivas oll edimält kindlahe linanõ, ildappa naati muialt tuuma puulvillast rõivast

Arenguhüpe võib tulla taastuenergiast

Igor Taro

Taastuenergia massiline kasutuselevõtt võimaldaks peatada nii raha kui tööjõu väljavoolu Setomaalt — kalli kütuse sisseostmise asemel on seda võimalik taastuvatest allikatest kohapeal toota.

Kuidas selline arenguhüpe teoks võiks saada ja milliseid vahendeid on selleks Setomaal kõige otstarbekam kasutada, sellele otsisid vastust Misso energeetikafoorumi esinejad ning osavõtjad. Ettekandeid, mis käsitlesid erinevaid taastuenergia võimalusi oli kaheksa ning kuulajaid poolesaja ringis. Enamjaolt kohalikud ettevõtjad ning talupidajad.

«Põllumehed on need, kes tunnevad taastuenergia vastu suurt huvi,» sõnas foorumi üks korraldajaid ning ettekandjaid, Västseliina abivallavanem Martin Kikas. «Võttes kasutusele küttena hakkepuidu anname tööd ja teenistust kohalikele talupidajale, kes saab küttematerjali varumisega tegevust ning raha selle müügist.»

Hakkepuut on üks taastuenergia allikaid lisaks rapsile, millest saab toota biodiisli, tuulele või hüdroenergiaks. Küttena on võimalik kasutada ka näiteks teravilja või selle jääke.

Euroopa näited

Nii pidas Kikas foorumil ettekande Västselinna valla energiabilansist, mille eesmärgiks on kindlaks teha milliseid energialiike toodetakse kohapeal ja kui palju energiat ostetakse sisse. «Eesmärgiks on minna võimalikult palju mittetaastuvalt taastuenergiaks ning sisseostetavalt kohalikele,» sõnas Kikas. Tema teada on sellise energiabilansi loomine ühe valla piires pretsedent,

SOBIV VARIANT: hakkepuut on üks parimaid võimalusi Setomaal taastuenergia kasutuselevõtuks. Henn Soodla/Pärnu Postimees

mis on kindlapeale lähitulevikus muutumas levinud mõtteviisiks.

«Olen taastuenergia osas väga optimistlik, kuna Euroopas on mitmeid näiteid, kus piirkonnad on tänu kohaliku energia kasutuselevõtule saavutanud märkimisväärsed tulemusi,» kommenteeris Setomaa Valdade Liidu juhatuse esimees Margus Timmo.

«Energeetiliselt sõltumatu Setomaa on väga ambitsioonikas projekt. Samas kui liita kokku kõik vedelkütused ning arvutada välja, kui palju raha läheb energia sisseostmisele väljastpoolt, on meil võimalus suunata see raha taastuenergia allikate kasutuselevõtuks piirkonna arengusse.» Samas tuleb kaaluda, milliseid taastu-

energia liike saab kohapeal kasutusele võtta. «Hästi lihtne oleks muuta energiat eksportivaks ehitades tuumaelektrijaama, aga me ei saa ju minna vastuollu piirkondlike traditsioonidega.

Mitmed foorumi esinejad on märkinud piirkondliku laia kokkuleppe vajadust taastuenergeetika projekti õnnestumiseks.

Peame leidma sobilikud energia tootmistehnoloogiat. Pole mõeldav, et paneme Setomaa tulikuid täis, või istutame kõikjale ainult energiavõsa,» märkis Timmo.

Mitmed foorumi esinejad on märkinud piirkondliku laia kokkuleppe vajadust taastuenergeetika projekti õnnestumiseks. Sageli näiteks toodava Austria Güssingi piirkonna edulugu seis-

nes just kogukonna kindlas kokkuleppes ning sellest kinnipidamisest. «Koostööd on tarvis kõigi tehnoloogia ahela lülide vahel: kasvatajad peaksid teadma, et tootja ostab nendelt toorme ning tootja omakorda vajab kindlust lõpptarbija poolt,» sõnas Timmo.

Kikase kinnitusele on parimateks taastuenergia allika-

teks niisugused, mille loodus ise suurema järeleaitamiseta toodab.

Vaja kokkulepet

«Biodiisli tehas tekitab alul suure hurraa, aga kui kolme aasta pärast on meil metsad kadunud ja järele jäänud ainult rapsipõllud, siis see suretab traditsioonilise põllumajanduse välja. Selline hurraasajaajamine pole sel juhul ehk kõige targem. Mida intensiivsem põllumajandus, seda rohkem energiat peame energia tootmiseks ise kulutama.»

Nii võibki juhtuda, et kõige kasulikumaks võimaluseks on pöörduda tagasi nende võimaluste poole, mida on meie esivanemad sajandeid enne tarvitanud. ■

Põlva uus maavanem lubab setode eest seista

Nädalaid tagasi ametisse astunud uus Põlva maavanem Priit Sibul lubas kohtumisel Setomaa vallajuhtidega, et edastab valitsusele sõnumid, mis on seotud riigi abi vajalikkusega piirkonna arengu kaasaaitamisel.

«Omavahel rääkides tundub meile endile just see piirkond väga olulisena, kuid mujal elavatele inimestele ei pruugi riigi olukord esmapilgul sugugi nii väga erilise tunduda,» märkis maavanem. «Samas on Setomaa kindlasti unikaalne oma piiriäärse asukoha ning üle piiri koostöö poolest ja siin tuleb nõustuda,

et tegu on võtmepiirkonnaga nii Eesti kui Euroopa Liidu seisukohalt, mille ida piir ühitab Setomaa omaga.»

Maavanem on pidanud oluliselt valitsust teavitada nii piiriteede, Koidula kaubajama väljaehitamise kui ka infrastruktuuri arendamise probleemidega. «Piiriteede puhul on tegu selgelt kogu Eestit puudutava julgeoleku küsimusega,» nõustus Sibul vallajuhtidega.

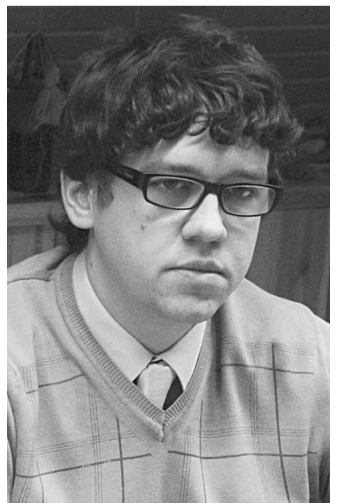
Setomaa Valdade Liidu kultuurinõunik ning ülemsoots ka Aare Hörn tõi esile tähelepanu vajalikkuse noorperede elama asumisele piir-

konda. «Noorte perede maale asumise programm tuleks läbi töötada ja mõelda. Eestis on üks piirkond Halliste vald ja teine — Setomaa, kuhu noored on hakanud rohkem elama asuma. Tuleks mõelda, kuidas tõsta noorte teadlikkust, et nad otsustaksid kas siia jääda või teiselt poolt õpingute järel ka tagasi tulla,» arutles Hörn.

Olgugi, et kohtumise teemad peaohk oli lähtuvalt maavanema tegutsemispiirkonnast Põlva maakond, viibisid sellel ka Võrumaa Seto valdade esindajad. «Ühekaupa poleks me kindlasti saa-

vutanud sama tulemust kui üheskoos,» märkis Meremäe vallavanem Peeter Sibul. «Neli vallavanemat, kes me koos istusime selle üldise arengukava osas, oleme huvitatud koostööst. Võib-olla ei tule see nii rahulikult, kuid me oleme siiski võimalised kokku leppida.»

«Aeg-ajalt on ikka ette tulnud, et mõni vald on kohe seto vald kui rahajagamiseks lähed,» märkis Priit Sibul. «Nii et alati on võimalus, et kui raha on Lõuna-Eestisse tulemas, siis järsku tekib kõrvalt huvilisi juurde.»

Põlva maavanem Priit Sibul. Foto Igor Taro

Igor Taro